

Szabó Lajos Tamás: A közfoglalkoztatottak jellemzői ¹

(Kivonat)

A tanulmány bevezetője röviden felvázolja a közfoglalkoztatás lehetséges célkitűzéseit és az ezekhez kapcsolódó sikerkritériumokat, valamint a lehetséges, a szakirodalomban taglalt negatív, illetve pozitív hatásokat. Az adatbázis és a közfoglalkoztatottakra vonatkozó statisztikák² bemutatása után röviden ismerteti a „közmunmaprogramot”³, illetve felsorol néhány, a közfoglalkoztatás, illetve a kapcsolódó szociális segélyezés szabályozásában bekövetkezett változást.

A publikáció a Magyar Államkincstár 2011-2019 közötti, teljeskörű, 676 ezer közfoglalkoztatottra⁴ kiterjedő anonim adatain mutatja be a közfoglalkoztatottak jellemzőit. Vizsgálja az érintett személyek demográfiai jellemzőit, programban eltöltött átlagos idejét, ennek területi különbségeit, a közfoglalkoztatottak programba vonása előtti és azt követő munkaerőpiaci státuszát, elhelyezkedési esélyeit, illetve ezek területi különbségeit.

2012-ben, a közfoglalkoztatotti létszám felfutása előtt a 18-64 éves lakosság jellemzően 2-3%-a volt közfoglalkoztatott, de egyetlen járásban sem haladta meg a 10%-ot. 2014-ben a létszám felfutásával ez az arány 4-5% közöttire nőtt, és volt olyan lokális munkaerőpiac, ahol meghaladta a 15%-ot. 2012 és 2017 között (utóbbi, a közfoglalkoztatottak arányának csökkenésének kezdő éve) a teljes foglalkoztatottsági arány járások közötti különbsége mérséklődött, aminek fő magyarázata a közfoglalkoztatásban keresendő: azokban a járásokban volt magas a közfoglalkoztatottak száma, ahol a foglalkoztatás szintje alacsony volt⁵. A közfoglalkoztatottak koreloszlását vizsgálva megállapítható, hogy 2014-ben a 23-53 évesek között egyenletes arányban voltak megtalálhatók a közfoglalkoztatottak az egyes korcsoportokban, de a legfiatalabbak (18-22 évesek) és a legidősebbek (53-57 évesek) felülreprezentáltak voltak közöttük. Teljes munkaidőben - 40 órás munkaszerződéssel – a közfoglalkoztatottak legalább 85%-a dolgozott, jóllehet ez az arány évről évre változott.

Ha összegezzük a közfoglalkoztatásban töltött időt, a résztvevők többsége 2011-2019 között egy évnél többet dolgozott, de ez a mérték az ország különböző térségeiben nagyon

¹ MNB tanulmányok 145., MNB 2022. május

<https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-tanulma-ny-hun-145-vegleges.pdf?fbclid=IwAR0AjyBKHZCA84TJkj9hF1Bip6OBSDU7yhjSo-xPhVD8awiXhmDiiKsmN8>

A tanulmány összefoglalóját a Pénzcentrum on-line felülete május 27-én publikálta.

<https://www.penzcentrum.hu/karrier/20220527/itt-a-kokemeny-magyar-rogvalosag-ebben-a-jarasban-szinte-csak-a-kozmunka-ad-megelhetest-1125313>

A kutatás korábbi, kezdeti eredményeiről a szerző egy korábbi publikációjában beszámolt, erről a közfoglalkoztatási portálon már hírt adtunk.

https://kozfoglalkoztatasi.kormany.hu/download/f/1f/b2000/Szab%C3%B3%20Lajos%20Tam%C3%A1s_recMP_20210329_KommF%C5%91o%20javaslatokkal.pdf

² A tanulmány a felhasznált MÁK statisztikán túl a BM és a KSH intézményi statisztikáit írja le röviden és diagramon ábrázolja a közfoglalkoztatottak a különböző források szerinti számának alakulását.

³ A szerző programnak hívja a közfoglalkoztatási rendszer egészét és az egyes programfajtaikat is.

⁴ Az érintett létszámban azok szerepelnek, akik a vizsgált időszakban legalább egy napot közfoglalkoztatásban töltöttek.

⁵ „A korrelációs együttható a közmunkások és a nem közmunkás foglalkoztatottak között -0,69 és 0,79 közötti a különböző években, vagyis erős fordított kapcsolat áll fenn.” (16. old)

különböző lehetett. A különbségek nagyságát a tanulmány a legalacsonyabb és a legmagasabb értékkel rendelkező járás példáján mutatja be: Budakeszi járásban kevesebb, mint fél év, míg a Sellyei járásban 2,5 év volt a közfoglalkoztatásban eltöltött idő medián értéke. Utóbbiban az eloszlás közel egyenletes volt és még a 4 évnél többet a rendszerben eltöltöttek aránya is jelentős volt. A kilépés esélye nagyban függött az adott térség általános gazdasági állapotától. Míg a Budakeszi járásban a közfoglalkoztatás valóban egy átmeneti foglalkoztatási forma lehetett, addig a Sellyei járásban sokak számára az egyetlen munkalehetőség. A közfoglalkoztatásban eltöltött idő mediánja az észak-keleti, keleti határszélen, valamint a Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb.

A közfoglalkoztatottak foglalkozáscsoportok szerinti megoszlása 2014-ben jelentősen eltért a nemzetgazdaság egészének e szempont szerinti megoszlásától: a közfoglalkoztatottak 80%-át az egyszerű foglalkozások tették ki, és ez az arány a megfigyelt időszakban nem változott jelentősen. Azok, akik korábban dolgoztak, többnyire alacsonyabb foglalkozási kategóriában dolgoztak a közfoglalkoztatásban, viszont akik azt követően el tudtak helyezkedni általában magasabb kategóriába kerültek, mint amiben a közfoglalkoztatásban dolgoztak. A mezőgazdasági munkát végzők aránya a nemzetgazdasági átlagot meghaladta.

A szerző a közfoglalkoztatottak munkatörténeke és elhelyezkedési esélyeinek vizsgálatához minden egyén esetében minden munkanapot számításba vesz, és azokat veszi egy csoportba, akik ugyanabban az évben voltak közfoglalkoztatottak. Minthogy a mintázat az évenkénti csoportok esetében hasonló, a szerző a tanulmányban főként a 2014-es közfoglalkoztatottak csoportjának munkatörténetét írta le. Megállapította, hogy a csoportba tartozók az év nagyjából felében dolgoztak közfoglalkoztatottként, idejük kb. 30%-ában inaktívak voltak, míg az év nagyjából 10 %-ában az elsődleges munkapiacra dolgoztak. Korábbi években nagyrészt (nagyjából 2/3 arányban) inaktívak voltak. Előretekintve, évről évre nőtt az elsődleges munkapiacra töltött idő: 2019-re már a 2014-es közfoglalkoztatottak munkaidejük 40%-át töltötték az elsődleges munkapiacra. Ezzel párhuzamosan csökkent az inaktivitásban töltött idő. Az elhelyezkedési esély az idő előrehaladtával emelkedett: míg 2012-ben a közfoglalkoztatottak idejük 15%-ában dolgoztak a következő évben elsődleges munkapiaci munkahelyen, ez az arány 2018-ra megközelítette a 25%-ot. Ráadásul az elhelyezkedettek egyre több időt dolgoztak nem közfoglalkoztatottként. Hasonló tendenciát nem figyelhettünk meg a közfoglalkoztatásban töltött idő hosszában: az elhelyezkedettek közel 60 %-a kevesebb, mint fél évet töltött a közfoglalkoztatásban az azt megelőző évben.

Az elhelyezkedési esélyek és a közfoglalkoztatásba-ragadás valószínűsége hasonló területi különbségeket mutatott: a legnagyobb arányban Északnyugat-Dunántúlon találtak munkát a közfoglalkoztatottak, és ezekben a térségekben a legkisebb a valószínűsége, hogy a következő évben is közfoglalkoztatottként dolgozzanak. Ezzel szemben Dél-Dunántúlon, valamint az ország északi és észak-keleti határszélén 9-14%-os volt az elhelyezkedés valószínűsége, és ezekben a térségekben volt a legnagyobb a közfoglalkoztatásba-ragadás esélye. A regionális különbségeket a tanulmány a Győr-Moson-Sopron megyei és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei különbségeken mutatja be: míg előbbiben a közfoglalkoztatás inkább két munkahely közötti átmeneti foglalkoztatási forma, addig utóbbinál a közfoglalkoztatás tartós foglalkoztatási eszközzé vált.

A különböző státuszok (nem közfoglalkoztatottként az elsődleges munkapiacra dolgozó, közfoglalkoztatottként dolgozó, munkanélküli ellátásban részesülő, inaktív) sorozataként előálló életpálya vizsgálata megerősíti azt a korábbi tapasztalatot, hogy a közfoglalkoztatottak munkatörténete töredezett: míg 2014 folyamán az elsődleges munkaerőpiacon dolgozó munkahelyváltók közel 80 %-a csak egyszer váltott munkahelyet, azoknak, akik közfoglalkoztatottként is dolgoztak közel háromnegyede legalább 2-szer váltott munkahelyet.

A „sikeres” (akik 2018-ra legalább félévet az elsődleges munkapiacra dolgoztak) és „sikertelen” (akik 2018-ban legalább háromnegyed évet inaktívak voltak) közfoglalkoztatottak munkatörténete is töredezett volt, sokszor váltottak közfoglalkoztatottként dolgozó és az inaktív státusz között. A 15 leggyakoribb „sikeres” életpálya a közfoglalkoztatástól különböző dolgozói státusszal zárult, ami a szerző értékelése szerint valószínűsíti, hogy a későbbiekben is tudnak majd dolgozni. Mindegyik, a szerző által vizsgált gyakori életpálya inaktív státusszal kezdődött. A leggyakoribb (1,1%) „sikeres” munkatörténetben a közfoglalkoztatást ugyan inaktivitás követte, de a következő váltás már az elsődleges munkaerőpiacra vezetett. A gyakori „sikeres” életpályák egyike sem tartalmazott munkanélküli ellátásban töltött epizódot. Ezzel szemben a 15 leggyakoribb „sikertelen” életpálya jellemzően inaktív és közfoglalkoztatási státuszok váltakozásából állt elő, legtöbben egy (3,6%), kettő (2,6%), három (1,7%) vagy négy (1,0%) epizódot töltöttek közfoglalkoztatásban. Jóllehet a „sikertelen” életpályák között is találunk olyanokat, ahol inaktív státuszok elsődleges munkapiacra töltött epizódokkal váltakoztak, azokban a gyakori előtörténetekben, ahol munkanélküli ellátásban is részesültek az álláskereső, közfoglalkoztatástól különböző elsődleges munkapiaci munkahellyel nem találkozhattunk. (Az ellátásra a közfoglalkoztatás teremtette meg a jogosultságot.)

A kutatás nagy erénye, hogy a legtöbb munkapiaci eredményességet vizsgáló kutatástól eltérően nem az egyes időpontokra vonatkozó utánkövetés adatait használja. Ennyiben jobban illeszkedik a vizsgált munkaerőpiaci csoport foglalkoztatásának legfontosabb jellemzőjéhez, a munkatörténet töredezettségéhez. A kutatás eredményei megfelelően támasztják elő azt az megállapítást, hogy a szélesmerítésű közfoglalkoztatás sikeres volt az inaktivitás mérséklésében, és a foglalkoztatás területi különbségeinek mérséklésében. Ugyanakkor azt is bemutatja a tanulmány, hogy a közfoglalkoztatás csak a fejlett lokális munkaerőpiacokon lehet átmeneti foglalkoztatási forma, az erősen kereslet-hiányos térségekben a munkahelyteremtő funkciója került előtérbe. A több oldalról bemutatott töredezettség a munkaszocializáció hiányosságainak forrása is. Az összetételhatás miatt a közfoglalkoztatás munkapiaci hatékonysága nem hasonlítható a többi aktív eszközhöz. A szakpolitika számára az a kutatás járna fontos eredménnyel, amelyik a különböző programtípusokban résztvevők munkatörténetét és elhelyezkedési esélyeit vizsgálja. Sajnos –, mint ahogy a tanulmány is megállapítja – erre a MÁK adatbázis nem alkalmas. Viszont a BM adatait az eddigieknél nagyobb mértékben használva a kutatás ilyen irányba is folytatható lenne és a szerző az eredeti vizsgálatát is mélyíthetné akár a foglalkozások és a képzettségi szintek összekapcsolásának irányába is.

A kivonat a Statisztikai Elemzési és Monitoring Főosztályon készült.